

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسمه تعالی

تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع کارشناسی ارشد

اعضای هیات داوران نسخه نهایی پایان نامه‌ی خانم محبوبه پورشفیعی تحت عنوان «بررسی میزان حمایت قانونگذار از همسر اول در ازدواج مجدد شوهر» را از نظر فرم و محتوا بررسی نموده و پذیرش آن را برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد پیشنهاد می‌کنند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه‌ی علمی
۱- استاد راهنما:	دکتر طوبی شاکری گلپایگانی	استادیار
۲- استاد مشاور:	دکتر محسن ایمانی نائینی	استادیار
۳- استاد ناظر:	دکتر مرتضی شهبازی‌نیا	استادیار
۴- استاد ناظر:	دکتر لیلا سادات اسدی	استادیار
۵- نماینده‌ی تحصیلات تکمیلی:	دکتر مرتضی شهبازی‌نیا	استادیار

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته **مطالعات زنان** است که در سال ۱۳۸۸ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم **طوبی شاکری گلپایگانی** مشاوره جناب آقای دکتر **محسن ایمانی نائینی** از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب **محبوبه پورشفیعی** دانشجوی رشته **مطالعات زنان** مقطع **کارشناسی ارشد**

تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: **محبوبه پورشفیعی**

دانشکده‌ی علوم انسانی

رشته‌ی مطالعات زنان (حقوق زن از دیدگاه اسلام)

بررسی میزان حمایت قانونگذار از همسر اول در ازدواج

مجدد شوهر

پژوهشگر:

محبوبه پور شفیعی

استاد راهنما:

دکتر طوبی شاکری گلپایگانی

استاد مشاور:

دکتر محسن ایمانی نائینی

اردیبهشت ۱۳۸۸

تقدیم

لحظه‌ای که بر فراز آبی آسمان به پرواز در می‌آییم و کیهکشان‌ها را در
می‌نوردیم، در اوج آن معراج را می‌یابیم که مردانش در دامان زنان و
اندیشه‌هایش از روح مادران جان گرفته‌اند و آن دم که تا قعر نیلگون
دریاها فرو می‌رویم، در دل زیبایی شگفت‌انگیزش، جهانی آکنده از مهر
مادری رخ می‌نماید.

هر جنبنده‌ای خویشتن را مدیون مهر مادری می‌داند و هر جان تشنه‌ای
این مهر را در هستی زن جستجوگر است.

وہ! چه زیباست اگر این پژوهش را به مقام شامخ زن و از آن بالاتر به دستان
فداکار مادر تقدیم کنم!

پس پیشکش می‌دارم حاصل این تلاش را به پیشگاه همه‌ی زنان و همه-

ی مادران پاک عالم از حوا (ع) تا زهرا (س)،

بهشت زیر پایتان و گیتی محتاج نگاهتان

الف

با تشکر و سپاس فراوان از:

مادر مهربان و بزرگووارم

همسر فداکار و عزیزم

و تشکر از فرزندان دلبندم زهره و وحید

و سپاس و امتنان فراوان از سرکار خانم دکتر طوبی شاکری گلپایگانی و دکتر محسن

ایمانی نائینی

اساتید بزرگووارم که راهنمایی و مشاوره‌ی مرا در امر تحقیق بر عهده داشتند و مرا

صمیمانه یاری فرمودند.

تشکر و سپاس فراوان از استاد دکتر نهله غروی نائینی مسئول محترم گروه مطالعات زنان

که اگر همکاری و مساعدت ایشان نبود، امر تحصیل برایم بسیار مشکل بود.

تشکر از سرکار خانم عسکری راد منشی محترم گروه

و

تشکر از همه‌ی دوستان و عزیزانی که مرا در انجام این پژوهش و تحصیل یاری نمودند.

ب

چکیده

موضوع این تحقیق «بررسی میزان حمایت قانونگذار از همسر اول در زمان ازدواج مجدد شوهر» است و بخش عمده‌ای از تحقیق بر این محور تنظیم گردیده است. تعریف مفهوم و تعیین مصادیق «عدالت» و «حمایت»، از بخش‌های مورد بررسی در این تحقیق است. برای مبانی تحقیق از حکم نفقه از دیدگاه امام خمینی (ره) استفاده شده و از نظریه‌های روانشناختی برای شناسایی حمایت‌های مورد نیاز زن سود برده شده است. بررسی صحت و سقم استدلال‌ات ذکر شده پیرامون تعدد زوجات نیز موضوع این تحقیق بوده است.

در بررسی‌های انجام شده، مشخص شد که هیچ یک از دلایل ذکر شده برای توجیه تعدد زوجات، اعتبار علمی ندارند و نشان داده شد که میزان حمایت قانونگذار از همسر اول فقط در حد پرداخت نفقه و رفع نیازهای فیزیولوژیک و اجازه‌ی طلاق است و هیچ حمایت دیگری از زن به عمل نمی‌آید. ماده‌ی ۱۶ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۵۳ تنها ماده‌ای است که به حقوق زن در زمان ازدواج مجدد شوهر اشاره دارد، لکن این ماده فاقد ضمانت اجرایی است و توان حمایت از زن را ندارد. حق طلاق‌ی که در ازای ازدواج مجدد مرد متاهل به زن داده شده است، حق طلاق نیست، وکالت در طلاق است. حق طلاق، همچنان با مرد است و زن باید از طریق طلاق خلع یا مبارات اقدام کند که منجر به بذل مال و از دست رفتن قسمتی از حقوقش خواهد شد. طلاق نیز انحلال خانواده، تضییع حق زن و فرزندان و از بین بردن سرمایه‌ی مادی و معنوی زن در زندگی خانوادگی است.

واژه‌های کلیدی:

حمایت، تعدد زوجات، حقوق زن، عدالت، زن در خانواده

فهرست مندرجات

فصل اول کلیات	۱
۱-۱- مقدمه	۲
۲-۱- بیان مسئله	۵
۳-۱- پیشینه‌ی تحقیق	۷
۴-۱- تحدید ابعاد موضوع مورد پژوهش:	۱۱
۵-۱- اهداف تحقیق:	۱۱
۱-۵-۱- هدف کلی:	۱۱
۲-۵-۱- اهداف جزئی:	۱۲
۶-۱- سؤالات تحقیق	۱۲
۷-۱- اهمیت تحقیق	۱۳
۱-۷-۱- نقطه‌ی قوت تحقیق	۱۴
۸-۱- چارچوب نظری تحقیق	۱۵
۹-۱- تعریف واژه‌ها	۱۷
۱-۹-۱- قانون:	۱۷
۲-۹-۱- قانونگذار:	۱۷
۳-۹-۱- همسر اول:	۱۷

- ۱-۹-۴- تعدد زوجات: ۱۷.....
- ۱-۹-۵- شوهر: ۱۸.....
- ۱-۱۰-۱- تعریف عملیاتی متغیر تحقیق ۱۸.....
- فصل دوم ادبیات تحقیق ۲۰.....
- ۲-۱-۱- بخش اول: تعدد زوجات در قانون و شریعت ۲۱.....
- ۲-۱-۱-۱- ازدواج مجدد در قوانین ایران ۲۱.....
- ۲-۱-۲- آیات قرآن ۲۷.....
- ۲-۱-۳- دیدگاه فقها درباره‌ی تعدد زوجات ۲۸.....
- ۲-۱-۴- تفسیرهای قرآن درباره‌ی آیات ۳ و ۱۲۹ سوره‌ی نساء ۳۰.....
- ۲-۱-۵- نکات مشترک تفاسیر و دیدگاه فقهاء ۳۵.....
- ۲-۱-۶- دلایل جواز تعدد زوجات ۳۷.....
- ۲-۲-۱- بخش دوم: بررسی دلایل تعدد زوجات ۴۲.....
- ۲-۲-۱-۱- فزونی تعداد زنان بر مردان ۴۵.....
- ۲-۱-۲-۱- فزونی موالید دختر بر موالید پسر: ۴۵.....
- ۲-۱-۲-۲- فزونی تعداد زنان آماده‌ی ازدواج بر مردان آماده‌ی ازدواج: ۴۷.....
- ۲-۲-۲- ازدواج مجدد، یک نیاز طبیعی ۵۷.....
- ۱-۲-۲-۲- میل جنسی ۵۸.....
- ۲-۲-۲-۲- ویژگی‌های میل جنسی در زنان و مردان ۵۹.....
- ۲-۲-۲-۳- حسادت زن و مرد در زمینه‌ی خیانت همسر ۶۵.....

- ۶۶..... ۲-۲-۲-۴- تفاوت‌های زنان و مردان در رابطه‌ی جنسی
- ۶۷..... ۲-۲-۲-۵- شباهت‌های زنان و مردان در رابطه‌ی جنسی
- ۷۰..... ۲-۲-۲-۶- بعد اجتماعی و معنوی میل جنسی
- ۷۳..... ۲-۲-۲-۷- نقد و تحلیل
- ۷۶..... ۲-۲-۳- بیماری و ناسازگاری زنان
- ۸۳..... ۲-۲-۴- سنت رسول خدا (ص)
- ۸۷..... ۲-۲-۵- مصلحت اجتماع
- ۹۲..... ۲-۲-۵-۱- تفاوت‌های اجتماع امروز و گذشته
- ۹۵..... ۲-۳- بخش سوم: عدالت
- ۹۶..... ۲-۳-۱- تحلیل محتوای آیات تعدد زوجات
- ۹۸..... ۲-۳-۲- عدالت چیست؟
- ۱۰۲..... ۲-۳-۳- عدالت در تفاسیر
- ۱۰۵..... ۲-۳-۴- امکان اجرای عدالت در امور غیرقلبی (نفقه)
- ۱۱۲..... ۲-۴- بخش پنجم: حمایت و مصادیق آن
- ۱۱۴..... ۲-۴-۱- مصادیق حمایت
- ۱۱۷..... ۲-۴-۱-۱- عرف و عادت
- ۱۲۴..... ۲-۴-۱-۲- نیاز و حاجت
- ۱۴۸..... ۲-۴-۱-۳- حقوق
- ۱۵۲..... ب- حقوق و ضمانت اجرایی

- ج- عرف و حقوق ۱۵۴
- د- حقوق شهروندی ۱۵۷
- و- اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۱۶۴
- ۲-۵- بخش پنجم: دخالت قانون در تعدد زوجات ۱۶۸
- ۲-۵-۱- دیدگاه‌های محدودکننده‌ی تعدد زوجات ۱۷۴
- ۲-۵-۲- تعدد زوجات در قوانین سایر کشورهای اسلامی ۱۷۹
- ۲-۵-۳- ضمانت اجرایی ماده‌ی ۱۶ قانون حمایت خانواده ۱۸۳
- ۲-۵-۳-۱- امکان مجازات حبس ۱۸۴
- ۲-۵-۳-۲- جبران خسارت مالی ۱۸۵
- ۲-۵-۳-۳- امکان تقاضای طلاق برای زن بدون بذل مال به مرد ۱۹۱
- ۲-۵-۳-۲- بطلان قانونی ازدواج دوم ۱۹۳
- ۲-۵-۳-۳- دونکته ۱۹۴
- فصل سوم روش و ابزار تحقیق ۱۹۸
- ۳-۱- موانع تحقیق ۱۹۹
- ۳-۲- نوع و روش تحقیق ۲۰۴
- ۳-۲-۱- شیوه‌ی ارزشیابی ۲۰۴
- ۳-۲-۱-۱- معیارهای سنجش ۲۰۸
- دسته‌ی اول: نیازهای فیزیولوژیک ۲۰۹
- دسته‌ی دوم: نیاز به امنیت ۲۰۹

دسته‌ی سوم: نیاز به عشق و تعلق به گروه	۲۰۹
دسته‌ی چهارم: نیاز به کرامت و عزت نفس	۲۱۰
دسته‌ی پنجم: نیاز به خودشکوفایی	۲۱۰
۲-۲-۳- ابزار تحقیق (تحلیل محتوا)	۲۱۰
۳-۲-۳- جامعه‌ی مورد بررسی	۲۱۲
فصل چهارم نتایج	۲۱۳
۱-۴- جداول بررسی میزان حمایت قانونگذار از همسر اول	۲۱۴
۱-۱-۴- نیازهای فیزیولوژیک	۲۱۴
۲-۱-۴- نیاز به امنیت	۲۱۶
۳-۱-۴- نیاز به عضویت در گروه و جلوگیری از معلق رها کردن زن	۲۱۸
۴-۱-۴- نیاز به کرامت و حفظ حرمت	۲۱۹
۵-۱-۴- نیاز به خودشکوفایی	۲۲۰
فصل پنجم جمع‌بندی و پیشنهادات	۲۲۲
۱-۵- بررسی سوالات تحقیق	۲۲۳
۱-۱-۵- سوال اول:	۲۲۳
۲-۱-۵- سوال دوم:	۲۲۴
۳-۱-۵- سوال سوم:	۲۲۴
۲-۵- پیشنهادات	۲۲۵
۱-۲-۵- تدوین ضمانت اجرایی ماده‌ی ۱۶ قانون حمایت خانواده	۲۲۵

۲۲۶..... ۵-۲-۲- تعیین شرایط همسر دوم در قانون

۲۲۷..... ۵-۲-۳- تدوین ماده‌ای حقوقی برای تضمین دوام و بقاء خانواده

۲۲۸..... ۵-۲-۴- لزوم انجام تحقیق در زمینه‌ی آسیب‌شناسی تعدد زوجات

۲۲۹..... ۵-۲-۵- لزوم انجام تحقیقات تکمیلی

۲۳۰..... منابع و مآخذ:

۲۴۳..... ضمیمه

فصل اول

کلیات

۱-۱- مقدمه

ازدواج مجدد مرد متاهل به عنوان یکی از نهادهای مربوط به حقوق خانواده، در طول تاریخ بعد از مشروطیت، دستخوش تحولات زیادی شده است، از جمله در قانون حمایت خانواده‌ی ۱۳۴۶ و قانون حمایت خانواده‌ی ۱۳۵۳. اخیراً نیز در قانون مدنی و لایحه‌ی حمایت خانواده به طور مطلق و بدون هر گونه ضمانت، مطرح شده است و هیچ ماده‌ای به صراحت آن را تعریف نمی‌کند.

ازدواج مجدد مرد متاهل که با عنوان «تعدد زوجات» و «تجدید فراش» از آن یاد می‌شود، دارای دو جنبه است، یکی جنبه‌ی عرفی و عام و دیگری جنبه‌ی حقوقی و خاص که در برخی جهات بر هم منطبق نیستند. از جنبه‌ی عرفی: «نتایج برخی پژوهش‌ها حاکی از آن است که بیش از ۹۰ درصد ایرانیان با چندزنی مخالف بوده‌اند که این مخالفت به تفکیک جنسیت در مورد زنان ۹۰ درصد و در مورد مردان ۸۹ درصد بوده است... با توجه به این که کنش تابع نگرش است، مخالفت ذهنی بیشتر افراد با یک رفتار، اغلب مستلزم ترک آن است» (بستان، ۱۳۸۴: ۱۶۱). «طبق آمار ۹۲ درصد جوانان با تعدد زوجات مخالفند» (عبادی، ۱۳۸۳: نشریه‌ی اعتماد). اما از جنبه‌ی حقوقی تعدد زوجات منع نشده است و دارای قانون صریح و مشخصی نیز نیست. امروز کارکردهای منفی ازدواج مجدد مرد بدون رضایت همسر سبب شده که این نهاد حقوقی نیاز به تامل و تفحص ویژه داشته باشد، خصوصاً کارکردهای منفی برای زن و فرزندانش که در این زمینه، ازدواج مجدد مرد بدون مجوز قانونی، به جای حفظ خانواده، گاهی سبب سردی کانون خانواده و حتی سبب از میان رفتن آن شده است.

در نگاه اول به قانون حمایت خانواده و همچنین لایحه‌ی اخیر^۱ پیشنهاد شده به مجلس شورای اسلامی، جایی برای تعیین حریم تضمین شده و ثبات جایگاه همسر اول در خانواده در زمان ازدواج مجدد شوهرش بدون جلب رضایت او، یافت نمی‌شود و ماده‌ی ۱۶- تنها ماده‌ای که به تعدد زوجات (فقط دائم) پرداخته- ضمانت اجرایی ندارد، بالعکس در ماده‌ی ۲۳ لایحه‌ی قوه‌ی قضائیه و دولت به مجلس، تلاش گردیده که همین اندازه حمایت- رضایت زن- نیز حذف شود و این اجازه به دادگاه اسلامی موکول گردد.

تعدد زوجات و برخی قوانین دیگر خانواده که هم‌اکنون نیز در قوانین ایران مطرح و مورد اجرا است، از جمله قوانینی است که قصد نهایی اسلام از اجرای حفظ حریم خانواده، احترام گذاشتن به جایگاه زن در خانواده و رعایت حقوق او از سوی مردان بوده است و به حرمت حریم خانواده اشاره دارد، لکن برداشت‌ها و تفاسیر سوگیرانه، این امر را به نفع مرد تثبیت نموده‌اند و هم‌اکنون در این وجه از زندگی خانوادگی (تعدد زوجات)، جایگاه همسر اول با توجه به عرف امروز، متزلزل و بی‌ثبات می‌نماید و قانون، این جایگاه را بدون تعریف و تضمین نگاه داشته است. در واقع زن اول که سرمایه‌ی اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی خانواده بر زحمات و گذشت و ایثار او تکیه دارد و میزان هزینه‌ی مادی، معنوی و عاطفی‌اش برای زندگی مشترک، بیشتر از زن جدید است با زن دوم از یک مقوله نیستند، لکن قانون با تکیه بر فرهنگ عصر نزول، این دو را یکی می‌داند و فقط عدالت در نفقه را به عنوان شرط می‌شناسد،

---

۱ - در پائیز سال ۱۳۸۷ از سوی قوه‌ی قضائیه و دولت، لایحه‌ای به مجلس شورای اسلامی تقدیم شد که در بند ۲۳ آن اجازه‌ی ازدواج مجدد مرد از سوی دادگاه، منوط به تمکن مالی مرد و توان اجرای عدالت شد و اجازه‌ی همسر اول حذف گردید. متن کامل این لایحه ضمیمه‌ی این تحقیق شده است.

آن هم نفقه در حد خورد و خوراک و مسکن و رفع نیازهای فیزیولوژیک اولیه^۱ (مواد ۱۱۰۶ و ۱۱۰۷ ق.م).

در این پژوهش، هدف این است که «میزان حمایت قانونگذار از همسر اول در زمان ازدواج مجدد شوهر (و پس از آن) بدون رضایت همسر اول و بدون دلیل موجه (نقض ماده‌ی ۱۶ قانون حمایت خانواده)» مطالعه و بررسی شود. به این منظور، لازم است که در ابتدا مفهوم حمایت، تعریف و مصداق-یابی شود و سپس با استفاده از این مصداقی و معیارها، به ارزیابی وجود یا عدم مواد قانونی برای حمایت از همسر اول در زمان ازدواج مجدد شوهر بدون رضایت همسر اول، پرداخته شود. از میان تعاریف متعددی که برای مفهوم حمایت وجود دارد، به تعریف مفهوم «حمایت قانونی» پرداخته شده و منظور، میزان حمایت تضمین شده از سوی مواد قانونی‌ای است که برای حمایت از زن و خانواده، تدوین و تصویب شده است، زیرا هدف این است که میزان حمایت «قانونگذار» از همسر اول شناخته و بررسی شود و منظور از قانونگذار نیز کلیه‌ی موادی است که در قانون مدنی، قانون مجازات اسلامی و به طور خاص قوانین حمایت خانواده وجود دارد.

شیوه‌ی تحقیق در این پژوهش، «ارزشیابی» است بدین معنا که بر مبنای آیات مبارکه‌ی قرآن کریم، نظریه‌های فقهی و اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و با استفاده از نظریات معتبر حقوقی، روانشناختی و جامعه‌شناختی، معیارهای لازم برای بررسی میزان حمایت تضمین شده از همسر اول در قانون، شناسایی و معین شده‌اند و بر اساس این معیارها به بررسی «میزان حمایت تضمین شده از همسر اول در قانون حمایت خانواده در ازدواج مجدد شوهر» پرداخته شده است. تحقیقات ارزشیابی، نوعی تحقیق کاربردی محسوب می‌شوند.

---

^۱ - دسته‌بندی نیازها در طول تحقیق توضیح داده شده‌اند.

همچنین، این تحقیق می‌تواند یک تحقیق بنیادی محسوب شود، چرا که اطلاعات مربوط به تبیین نیازهای زن در خانواده، زمینه‌ساز تحقیقات کاربردی بعدی است و می‌تواند زیربنای تدوین قوانینی شود که جایگاه زن را در خانواده (در قبال حق طلاق مرد، حق مرد برای ازدواج دائم و موقت، حقوق مادری، حق الزحمه‌ی خانه‌داری و غیره) اثبات و تضمین نماید و حقوق او را تامین کند.

۱-۲- بیان مسئله

یکی از مشکلات زنان در جامعه‌ی امروز ما، اقدام پنهانی و بدون مجوز شوهران به ازدواج مجدد (دائم یا موقت) با زنی دیگر است که گاهی زمانی زن از این ازدواج پنهانی شوهرش با خبر می‌شود که جبران خسارات مالی و معنوی وارده به زن، غیرممکن یا حداقل مشکل می‌گردد. گاهی نیز شوهران برای پیشبرد اهداف خود و حتی سوءاستفاده از زن، او را تهدید به ازدواج مجدد می‌کنند و قانون را دستاویزی برای منفعت‌طلبی‌های خود می‌نمایند. در چنین زمانی زن اگر به قانون و دادگاه مراجعه نماید و حق خود را مطالبه کند، متوجه خواهد شد که قانون حتی قادر به شناخت و تعریف نیازها و حقوق او در خانواده نیست و هیچ محدوده‌ای برای ازدواج مجدد مرد، نه دائم و نه موقت وجود ندارد و اساساً چنین رابطه‌ای به دلیل این که جرم محسوب نمی‌شود، او حق طرح شکایت از شوهرش را ندارد. کما این که یکی از بدیهی‌ترین حقوق زن، تامین نیازش به امنیت خاطر در قبال تعهد و وفاداری همسر و تضمین امنیت سرمایه‌ی مادی و معنوی‌اش در زندگی مشترک است.

از سوی دیگر چنان که ذکر شد، قانون حمایت خانواده، ازدواج مجدد را در حاله‌ای از ابهام نگه داشته و مقوله‌ی تعدد زوجات دارای اطلاق و بدون قید و شرط است. ماده‌ی ۱۶ قانون مصوب ۱۳۵۳ نیز که تنها ماده‌ی قانونی در این رابطه هست، به خاطر عدم ضمانت اجرایی، قابلیت تضمین و ثبات جایگاه زن (همسر اول) را در زمان ازدواج شوهرش بدون رضایت او ندارد و امنیت زن را در خانواده در

ازای ازدواج بدون مجوز مرد، ثابت و تضمین نمی‌کند. در ماده‌ی ۲۳ لایحه‌ی پیشنهادی به مجلس نیز، با هدف حمایت خانواده، رضایت زن در زمان تجدید فرآش مرد نادیده گرفته شده و موضوع همسر اول و واکنش‌های او در مقابل ازدواج مجدد همسرش ثابت فرض گردیده است: «ماده‌ی ۲۳ - اختیار همسر دائم بعدی، منوط به اجازه‌ی دادگاه، پس از احراز توانایی مالی مرد و تعهد به اجرای عدالت بین همسران می‌باشد. تبصره- در صورت تعدد ازدواج، چنانچه مهریه حال باشد و همسر اول آن را مطالبه نماید، اجازه‌ی ثبت ازدواج مجدد منوط به پرداخت مهریه‌ی زن اول است» (لایحه‌ی پیشنهادی قوه‌ی قضائیه، ۱۳۸۷).

اگرچه این ماده تصویب نشد، اما طرح آن و بی‌توجه ماندن جایگاه زن در خانواده و نیاز زنان جامعه به تامین امنیت خاطر در ازای اقدام پنهانی همسرشان به ازدواج مجدد (دائم یا موقت)، همچنان مسئله است، اگر جایگاه زن در خانواده تعریف و تضمین نشود، زن و خانواده، متزلزل و بدون حمایت خواهند ماند که این نه با مبانی شریعت اسلام مبنی بر حراست از حقوق انسان‌ها، عدالت، مصلحت، کرامت و تکامل، هماهنگ است؛ نه با اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (به ویژه اصل ۲۱) و نه با مصلحت جامعه‌ی حساس در حال گذار.

گاهی برای دفاع از چندهمسری مردان، اقدام زنانی که به ازدواج مجدد شوهرشان رضایت می‌دهند، ملاک قرار می‌گیرد. این نکته، واقعیت دارد که در گذشته و حتی هم‌اکنون در جوامع عشایری و قبیله‌ای، زنانی بوده و هستند که به اختیار یا به اجبار برای همسرشان به خواستگاری زنی دیگر می‌روند و حتی در جوامع شهری نیز این عمل، هرچند اندک با نیت مثبت و منفی گوناگون، مشاهده می‌شود، لکن بررسی دلایل این عمل به لحاظ کیفی، عجیب و از لحاظ کمی، محدود، به پژوهشی دیگر نیاز دارد و چه بسا اگر حمایت قانونی باشد، آن‌ها نیز این عمل را انجام ندهند.

به هر حال، مسئله‌ی اساسی این تحقیق، زنانی هستند که شوهرشان بدون رضایت آنان و دادگاه، با زن دیگری ازدواج کرده و این ازدواج باعث سلب اعتماد، احساس ناامنی و برهم خوردن آشیانه و کانون گرم خانواده‌شان شده است؛ صحبت از امنیت خاطر زنانی است که دائم نگران ازدواج مجدد و پنهانی شوهر خود هستند و صحبت از حق و دادخواهی زنانی است که به ازدواج مجدد و بدون مجوز شوهرشان (چه دائم و چه موقت) اعتراض دارند و برای دادخواهی، به قانون و دادگاه متوسل می‌شوند و در این رهگذر، عمل زنانی که به ازدواج مجدد شوهرشان به هر دلیل رضایت می‌دهند، دلیلی برای بی‌تضمین ماندن ماده‌ی ۱۶ قانون خانواده یا بی‌توجهی به احساس ناامنی و ترس دائم زنان متأهل از جانب ازدواج مجدد و مخفیانه‌ی شوهرشان نیست.

۱-۳- پیشینه‌ی تحقیق

در جستجوهای انجام‌شده، تحقیقی که مستقیماً پیرامون بررسی میزان حمایت‌های قانونی از همسر اول باشد، مشاهده نشد. اما در زمینه‌های دیگر می‌توان در تحقیقاتی با موضوعات مشابه، موضوع تعدد زوجات را یافت.

۱-۳-۱- تحقیق اول با عنوان «بررسی سلامت روانی کودکان و والدین در خانواده‌های چندهمسری»، عزیزالله مجاهد به راهنمایی دکتر بهروز بیرشک و دکتر محمدنقی براهنی و دکتر عبدالکریم بی‌آزار شیرازی، زاهدان، مرکز تحقیقاتی و درمانی روانپزشکی زاهدان، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید بهشتی، اسفندماه ۱۳۷۶، انجام شده است. در این تحقیق ۶۵ خانواده‌ی چندهمسری از روستاهای سراوان انتخاب شدند و با ۶۵ خانواده‌ی تک‌همسری که همتای ۶۵ خانواده‌ی اول بودند، مقایسه شدند. کودکان خانواده‌ها با پرسشنامه‌ی راتر مورد ارزیابی قرار گرفتند. ۳۲۵ نفر والدین خانواده‌ها نیز انتخاب شدند که